

Tak nám umělci zavřeli muzea!

O stávce umělců v Polsku

Ve čtvrtek 24. května měla velká část polských institucí spjatých se soudobým uměním pro veřejnost zavřeno. Hlavní koordinátor stávky umělců vysvětluje její důvody a cíle a představuje nově vzniklá občanská sdružení Občané kultury a Občanské fórum současného umění.

KAROL SIENKIEWICZ

Stávkující před galerií Arsenal v Białystoku. Foto Občanské fórum současného umění, 2012

Stávky umělců se zúčastnila většina muzeí a galerií ve Varšavě, ale také galerie ve Vratislavi, Krakově, Gdaňsku, Poznani, Białystoku, Olštýnu, Lublinu, Zelené Hoře, Bytomu a dokonce i v malém Tykocině v Podlesí. Nestávkovaly za sebe, nedomáhaly se větších dotací, nevyvíjely nátlak na ministerstvo kultury, aby jim poskytlo víc peněz. Nebyla to stávka státních zaměstnanců, kteří žádají zvýšení platů. Cílem protestní akce bylo upozornit na sociální situaci polských umělců a obecně tvůrců kultury. Hlavním požadavkem bylo nalezení právního řešení, které by umělcům umožňovalo zapojit se do systému sociálního a zdravotního pojištění na základě jiných principů, než jsou ty obecně platné.

Umělci mohou přestat vytvářet umění – ale toho si nikdo nevšimne. Mohou vyjít do ulic – pak by šlo o relativně malou demonstraci. Uzavření muzeí nám tedy připadalo jako nejvhodnější forma uměleckého protestu. Galerie a muzea jsou přirozeným prostředím umělců, právě prostřednictvím výstav komunikují se svým obcenstvem. Co více, je to prostor, v němž se v rámci uměleckého provozu odehrává většina konfliktů. Umělci chtějí vystavovat, ale ne vždy jim je vyhoveno, často se jim nelíbí kontext, v němž se jejich práce objevuje, chtějí dostávat za své výstavy honoráře, ale zpravidla musí pracovat zadarmo: výstava samotná má být jejich odměnou.

Vystupovat společně

V Polsku už déle než dva roky existuje Občanské fórum současného umění. Vytvořila ho skupina uznávaných autorit z řad kurátorů, historiků umění, umělců a ředitelů uměleckých institucí, ale připojit se může každý. Je třeba vystupovat společně jako skupina a řešit problémy, které nás sužují. Před dvěma lety byly nejpálčivějším problémem „rošády“ na řídicích pozicích největších uměleckých institucí. Fórum se snažilo vyvíjet nátlak na ministerstvo a místní vlády, aby se postupovalo na základě konkursů

a aby kulturní instituce neřídili politici. Píšeme hodně dopisů, lobbujeme, ministerstvo s námi začalo konzultovat návrhy zákonů a usnesení. Když se situace zklidnila a činnost Fóra ztratila něco ze své dynamiky, rozhodli jsme se soustředit na problémy umělců, aniž bychom ovšem pustili ze zřetelů své široké zaměření.

Mezitím vzniklo s přispěním členů Fóra rozsáhlé sdružení Občanů kultury. Toto hnutí zastřešuje nejrůznější umělecká prostředí. Podařilo se mu s vládou podepsat Dohodu o kultuře, která ustanovuje stupňový růst výdajů na kulturu až do výše jednoho procenta ze státního rozpočtu. Dohoda o kultuře se soustřeďuje na instituce, které kulturu šíří a do nichž také poplynou zmíněné prostředky. Problémy tvůrců kultury, tedy umělců, však zůstaly stranou.

Nežádáme privilegia

Hned po převratu byli umělci ponecháni svému osudu. Nemají nárok na klasický pracovní úvazek (pokud nepřednášejí na některé z uměleckých škol) a musí pracovat jako podnikatelé, ačkoli jimi nejsou. Nemají pravidelné příjmy, sami by si museli platit jednou měsíčně sociální pojištění. Většina umělců proto není pojištěna. Proti vlastní vůli se stali předvojem změn na trhu práce. Pokud se nebudou moci zapojit do stávajícího systému pojištění, už za několik let je bude mít společnost na krku, protože budou odkázáni na její péči. Právě umělci upozornili na nutnost zavedení nějakých úprav pravidel pro pracující osoby, které nemají běžný pracovní úvazek a které stát nechává, aby si nějak poradily samy. Nežádáme žádná privilegia, ptáme se, co znamená výraz „všeobecný“ ve spojení všeobecný systém sociálního pojištění.

Žijeme ve skutečnosti

Společenské mínění i média si už zvykly na stávkující horníky, zemědělce rozspávající obilí, zdravotní sestry kočující před Úřadem vlády. Dva dny před naší stávkou paralyzovali Varšavu taxikáři, pomalu se sunoucí městem.

Objevily se názory, že by měli raději zdarma vozit stařenky do nemocnic. Nám zase vyčítají, že prý společnost umění nerozumí a místo toho, abychom lidem komplikovali přístup k umění, měli bychom je spíše vybízet, aby se o něj více zajímali. Ale stávka je stávka!

Rozhodnutí vyhlásit stávku padlo na valném shromáždění Fóra letos v březnu. Některé instituce stávku podpořily méně, jiné více, některé se nepodařilo přesvědčit vůbec. Vyдали jsme protestní noviny, které financovali umělci prostřednictvím svých dobrovolných příspěvků – mimo jiné přispěli vizuální tvůrce Robert Rumas, fotografka a performerka Zofie Kuliková a malířka a autorka instalací Monika Sosnowská. Noviny jsme rozeslali po celém Polsku. Tisková konference proběhla na schodech zavřené Národní galerie Zachęty. A ačkoli ministr kultury Bogdan Zdrojewski kritizoval náš způsob protestu, nakonec nás podpořil.

Umělci a lidé spjatí s kulturou se sice těší jisté prestiži, jsou však až na výjimky zpravidla chudí. Bojujeme proti zkreslenému obrazu umělce jako vzletného individualisty, odtrženého od skutečnosti, osamělého, živícího se vzduchem. Snažíme se změnit jazyk, kterým se o umění mluví. Protože vytváření umění je také práce. Jak píše v protestních novinách Zbigniew Libera: „Každý si v sobě nosí své umění. Ale nežijeme v umění, žijeme ve skutečnosti.“

Autor je kritik a aktivista Občanského fóra současného umění.

Z polštiny přeložila Marie Iljašenko.